

УДК 349.41

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.29>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Хлистунова М.О.,*студентка IV курсу факультета права та економічної безпеки**Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ORCID 0009-0002-3486-5275

Якушевська М.В.,*студентка IV курсу факультета права та економічної безпеки**Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ORCID 0009-0003-3227-7450

Хлистунова М.О., Якушевська М.В. Правове регулювання органічного виробництва в контексті європейського зеленого курсу: виклики для України.

Стаття аналізує правове регулювання органічного виробництва в контексті Європейського зеленого курсу, акцентуючи увагу на основних викликах, що стоять перед Україною у цій сфері. У дослідженні виконано огляд міжнародних та європейських стандартів органічного виробництва, зіставлений із національним законодавством. Зокрема, аналіз європейських джерел у сфері органічного виробництва дає змогу значно покращити національно-правові бази, розглянути провідні європейські методики для подальшого розвитку та розширення власних позицій на міжнародному ринку. Особливу увагу приділено проблемам впровадження практик органічного землеробства, включаючи аспекти сертифікації, контролю якості, а також механізмів стимулювання виробників органічної продукції. Наголошується на необхідності гармонізації українського законодавства з європейськими нормами для зміцнення конкурентоспроможності та досягнення стійкого розвитку аграрного сектору. Внаслідок підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Україна взяла на себе зобов'язання інтегруватися в європейські процеси. Органічне виробництво виступає одним із провідних векторів розвитку сучасного аграрного сектору, що відповідає принципам сталого розвитку та забезпечення екологічної безпеки. Незважаючи на низку позитивних змін в українському законодавстві, що стосуються виробництва органічної продукції, повна гармонізація з європейськими стандартами для формування конкурентоспроможної екологічної продукції все ще потребує подальшого розвитку. У роботі пропонуються рекомендації щодо вдосконалення юридичних механізмів органічного виробництва в Україні. Подальший розвиток органічного виробництва в Україні безпосередньо пов'язаний із розбудовою системи державного контролю, формуванням прозорих умов для сертифікації та підвищенням довіри споживачів до маркування органічної продукції. Важливою складовою інтеграції є створення єдиного реєстру виробників органічної продукції, що сприятиме відкритості та унеможливить недобросовісну конкуренцію. Окрім правових аспектів, значну роль відіграє інформаційно-освітня політика держави, спрямована на підвищення рівня обізнаності фермерів і споживачів щодо переваг органічного виробництва. Розвиток партнерства між державою, науковими установами та бізнесом має стати основою для впровадження інноваційних технологій, зокрема цифрового моніторингу земель, екоаудиту та використання екологічних показників у плануванні сільського господарства. Таким чином, органічне виробництво слід розглядати не лише як економічний напрям, а як комплексну екологічну стратегію, що забезпечує гармонійне поєднання природоохоронних, соціальних та економічних інтересів.

Ключові слова: органічне виробництво, земельні правовідносини, Європейський зелений курс, сертифікація, сталий розвиток.

Khlistunova M.O., Yakushevskaya M.V. Legal regulation of organic production in the context of the European green deal: challenges for Ukraine.

The article analyzes the legal regulation of organic production in the context of the European Green Deal, focusing on the main challenges facing Ukraine in this area. The study provides an overview of international and European standards for organic production, compared with national legislation. In particular, the analysis of European sources in the field of organic production allows for significant

improvement of national legal frameworks, as well as the consideration of leading European practices for further development and strengthening of Ukraine's position in the international market. Special attention is given to the issues of implementing organic farming practices, including aspects of certification, quality control, and mechanisms for encouraging organic producers. The article emphasizes the need to harmonize Ukrainian legislation with European norms to enhance competitiveness and achieve sustainable development of the agricultural sector. Following the signing of the Association Agreement with the European Union, Ukraine has committed to integrating into European processes. Despite a number of positive changes in Ukrainian legislation regarding organic production, full harmonization with European standards to ensure the competitiveness of environmentally friendly products still requires further development. The paper offers recommendations for improving the legal mechanisms of organic production in Ukraine. Further development of organic production in Ukraine is directly linked to the establishment of an effective state control system, the creation of transparent certification conditions, and the enhancement of consumer trust in organic labeling. An essential component of integration is the creation of a unified register of organic producers, which will ensure openness and prevent unfair competition. In addition to legal aspects, the state's information and educational policy plays a significant role in raising awareness among farmers and consumers about the advantages of organic production. The development of partnerships between the state, scientific institutions, and businesses should form the basis for implementing innovative technologies, including digital land monitoring, eco-auditing, and the use of environmental indicators in agricultural planning. Therefore, organic production should be viewed not only as an economic activity but as a comprehensive ecological strategy that ensures a balanced combination of environmental, social, and economic interests.

Key words: organic production, land relations, European Green Deal, certification, sustainable development.

Постановка проблеми. Органічне виробництво виступає одним із провідних векторів розвитку сучасного аграрного сектору, що відповідає принципам сталого розвитку та забезпечення екологічної безпеки. В контексті впровадження Європейського зеленого курсу Україна стикається з необхідністю узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції та інтеграції до європейського ринку.

Метою статті є визначення основних правових викликів для України в контексті органічного виробництва та Європейського зеленого курсу шляхом аналізу міжнародних стандартів, оцінки відповідності національного законодавства та формування пропозицій щодо удосконалення правового регулювання органічного сектору.

Аналіз наукових досліджень. Теоретико-правові проблеми розвитку органічного сільського господарства не залишилися без уваги вчених-правознавців. Окремі питання порушуються в працях О.В. Гафурова, В.М. Єрмоленко, І.В. Ігнатенко, Т.О. Коваленко, Г.С. Корнієнко, П.Ф. Кулинич, В.В. Носік, О.М. Туєва, В.Ю. Уркевич, Д.В. Федчишин, М.В. Шульга та ін.

Виклад основного матеріалу. Сучасні глобальні виклики, зокрема зміна клімату, деградація земельних ресурсів, а також зростання вимог споживачів до якості та безпечності харчових продуктів, зумовлюють необхідність формування чіткої та ефективної правової бази у сфері органічного виробництва. Відсутність належного нормативного регулювання, а також недостатньо розвинена система контролю та сертифікації створюють суттєві ризики для подальшого розвитку органічного сектору в Україні. Важливим етапом у цьому процесі стало розроблення у 2016 році Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який був ухвалений 10 липня 2018 року. Ключовою метою зазначеного закону є гармонізація національного законодавства з правовими нормами Європейського Союзу у сфері органічного виробництва. У його положеннях враховано основні директиви та регламенти ЄС, що дозволило максимально наблизити українську систему правового регулювання до європейських стандартів. Очікується, що імплементація цих норм сприятиме приведенню українського органічного виробництва у повну відповідність до міжнародних вимог, забезпечить споживачів якісною та сертифікованою продукцією, а також зміцнить репутацію українських органічних товарів на зовнішніх ринках.

Крім того, для доповнення положень зазначеного закону було прийнято значний обсяг підзаконних нормативно-правових актів, зокрема: Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23.10.2019 р. № 970», Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції» та Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяєть-

ся використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях» від 09.06.2020 р. № 1073. Зазначені нормативні акти у сукупності покликані гармонізувати норми українського законодавства у сфері органічного виробництва до європейських стандартів.

Зокрема, у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 року «Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року» щодо напрямку «органічне виробництво» зазначається, що українське законодавство щодо органічного виробництва, обігу та маркування продукції відповідає європейським стандартам. Воно було узгоджене з Регламентом Ради ЄС № 834/2007 і зараз адаптується до нового Регламенту Європейського Парламенту та Ради ЄС № 2018/848, який набув чинності у січні 2022 року. Впровадження цих норм допоможе розвивати український органічний сектор, гарантуватиме якість продукції, підвищить довіру споживачів та сприятиме євроінтеграції України. В літературі зазначається, що цей регламент має важливе значення для українських сільськогосподарських виробників, оскільки вони повинні забезпечити дотримання стандартів органічного виробництва, якщо хочуть вивозити свою продукцію в ЄС [1].

Крім Регламенту ЄС № 2018/848 в органічному виробництві ключове значення має такий міжнародний стандарт як Кодекс органічної сертифікації IFOAM [3]. Ці документи встановлюють чіткі вимоги до застосування добрив, пестицидів та методів обробки ґрунту. Так, Новак Н. виокремлює такі головні вимоги IFOAM стосовно сертифікації продукції як органічної серед яких є: заборона впровадження у виробництво генетично модифікованого насіння, використання земельних угідь із дотриманням вимоги трирічного періоду без хімічного підживлення, виробник має обов'язок застосовувати виключно органічні складові, заборона використання гербіцидів, пестицидів, інсектицидів, азотовмісних та інших хімічних добрив, у ході вирощування тварин заборонено застосування лікарських засобів антибактеріальної дії та гормональних препаратів для стимуляції росту, фермери зобов'язані фіксувати всі випадки лікування тварин [4, с. 323].

Крім того, важливим аспектом удосконалення правового регулювання у сфері органічного виробництва є визначення особливостей правового статусу земель сільськогосподарського призначення, що використовуються для вирощування органічної продукції рослинного походження. З огляду на специфіку органічного виробництва, такі землі потребують окремого юридичного підходу, який передбачав би чітке відмежування їх від інших категорій сільськогосподарських угідь, встановлення спеціальних умов господарювання, обмежень у застосуванні агрохімікатів та контролю за дотриманням екологічних стандартів. У цьому контексті доцільно сформулювати та законодавчо закріпити особливий правовий режим використання зазначених земель, який би враховував принципи сталого землекористування, охорони ґрунтів і збереження біорізноманіття. Такий підхід сприятиме не лише забезпеченню належної якості органічної продукції, але й підвищенню довіри споживачів та партнерів на міжнародному ринку, а також гармонізації національного законодавства з європейськими вимогами у сфері органічного виробництва [8, с. 26].

Важливим орієнтиром у регулюванні органічного виробництва є програма Європейського зеленого курсу – стратегічний проект дій, спрямований на перетворення Європейського Союзу на стійку, конкурентоспроможну та ресурсоефективну економіку нового типу. Його головна мета полягає в досягненні кліматичної нейтральності до 2050 року, що має зробити Європу першим у світі континентом із нульовим рівнем чистих викидів парникових газів. Цей курс передбачає комплексні зміни в енергетиці, промисловості, сільському господарстві, транспорті та інших секторах економіки, сприяючи розвитку інновацій і підвищенню якості життя громадян. Водночас він розглядає кліматичні та екологічні виклики не як загрозу, а як можливість для сталого зростання, створення нових робочих місць і формування справедливого, інклюзивного зеленого переходу для всіх країн-членів ЄС [5].

Європейський зелений курс охоплює впровадження низки комплексних політик і стратегічних ініціатив, спрямованих на забезпечення сталого розвитку в усіх секторах економіки. Зокрема, він передбачає ухвалення стратегій із розумної секторальної інтеграції, модернізації промисловості, переходу до кругової економіки, реформування будівельного сектору, розвитку морських вітрових електростанцій, а також реалізацію стратегій із захисту біорізноманіття, управління хімічними речовинами та ведення лісового господарства. Крім того, ключовим елементом курсу є прийняття Європейського кліматичного закону та оновлення законодавчих актів ЄС – регламентів і директив, що регулюють енергетичне оподаткування, транспорт, сільське господарство й управління відходами. Для підтримки цих трансформацій створено спеціальні фінансові інструменти, зокрема механізм справедливого переходу, який покликаний забезпечити рівні можливості для всіх регіонів Європи під час переходу до кліматично нейтральної економіки [5].

Європейський зелений курс ставить за мету суттєве розширення площ під органічними культурами, стимулювання екологічно орієнтованих практик та впровадження підходу «від ферми до

столу» [6]. Такий підхід викликає нові законодавчі виклики для держав, що прагнуть інтегруватися в європейський ринок.

Хоча процес становлення органічного виробництва в Україні розпочався ще на початку 2000-х років, за інформацією Міністерства економіки, станом на 2024 рік площа сільськогосподарських угідь, які мали статус органічних, становила приблизно 350 тис. гектарів. Це лише близько 1,2% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення в країні [7]. У той час, як виробництво органічної продукції потребує більших витрат порівняно з традиційним виробництвом, обмеженість фінансових ресурсів є причиною зменшення темпів покращення політики органічного виробництва, особливо для сільськогосподарських виробників, які займаються органічним рослинництвом або тваринництвом.

Однак Україна все ще має певне відставання у розв'язанні екологічних і продовольчих питань, пов'язаних із діяльністю аграрного сектору. Зокрема, йдеться про недостатнє врегулювання проблеми забруднення підземних і поверхневих вод нітратами зі сільськогосподарських джерел, відсутність затвердженого кодексу належних аграрних практик, а також належного контролю за використанням ГМО, мінеральних добрив і пестицидів. Водночас залишається невирішеним питання впровадження нормативно-правових актів, які б визначали або вдосконалювали стандарти якості харчової продукції – зокрема меду, яєць, м'яса птиці, фруктових сировини та соків, що мають суттєве значення для експортної діяльності України [6, с. 79].

Жорсткі вимоги до якості харчових продуктів та дотримання екологічних норм під час їх виробництва можуть стати суттєвим бар'єром для подальшого експорту української аграрної продукції до країн Європейського Союзу. ЄС нині залишається одним із ключових ринків збуту, і його втрата могла б мати відчутні негативні наслідки для економіки України. Попри те, що питання відповідності харчових продуктів європейським стандартам поступово вирішується, у сфері агровиробництва все ще бракує чітко визначених екологічних вимог і регламентів.

В Україні, спираючись на європейський досвід, було розроблено приватні стандарти для органічного сільського господарства та маркування, які ефективно застосовуються на внутрішньому ринку. Однак, створення комплексної системи стандартизації, сертифікації та маркування органічної продукції, а також надання державної підтримки виробникам, залишаються актуальними проблемами. Крім того, потребує значного покращення державна підтримка сільськогосподарських виробників, які спеціалізуються на органічному виробництві [2, с. 32].

Значною проблемою залишається відсутність єдиної бази даних сертифікованих виробників та контрольованих об'єктів. Це створює ризики недобросовісної конкуренції і знижує рівень довіри споживачів до органічної продукції. Зокрема, європейський експерт у галузі аграрного бізнесу зазначив, що аби повноцінно реалізувати потенціал України на ринки органічної продукції на міжнародному рівні, необхідно створити зрозуміле регуляторне поле і гармонізувати українське законодавство з європейськими стандартами. Це залучить додаткові інвестиції, позитивно вплине на зайнятість населення і розвиток сільських територій. Вкрай важливо створити більш сприятливі умови для роботи бізнесу та заохочення підприємництва до органічного виробництва. Слабкість нормативної бази стримує зростання ринку органічних продуктів в Україні [9]. Крім того, для того, щоб український ринок органічної продукції не загинув, ледь почавши функціонувати, існує нагальна потреба у формуванні й реалізації національної моделі управління, яка буде враховувати інтереси розвитку як внутрішнього ринку, так і експорту такої продукції [10, с. 74].

Задля того аби цьому запобігти, пропонується запровадити ефективне державне управління, яке полягає у: вдосконаленні державної політики у сфері органічного виробництва, обігу й маркування органічної продукції; встановленні відповідного нормативно-правового забезпечення та ефективного державного контролю у цій сфері; державній підтримці українських виробників органічної продукції; координації підготовки й перепідготовки спеціалістів органічного сектору; сприянні розвитку як внутрішнього ринку органічної продукції та задоволення потреб споживачів в її асортименті, так і зовнішнього ринку такої продукції [11, с. 142]. Однак на сьогодні наявність правових прогалин і неузгодженостей у питаннях визначення органічного виробництва, його суб'єктів, правил ведення та обігу продукції, сертифікації й державного контролю, призводить до труднощів у практичному застосуванні органічних принципів господарювання та перешкоджає ефективному розвитку галузі [13, с. 336].

З метою реалізації "Плану дій щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС" Міністерство аграрної політики розробило «План заходів щодо адаптації законодавства України до законодавства ЄС в агропромисловому комплексі». У його зміст входять дії, спрямовані на імплементацію 44 нормативно-правових актів ЄС, а саме: 6 щодо політики якості; 25 – щодо стандартів торгівлі рослинами, їх насінням, продуктами, отриманими з рослин, фруктами та овочами; 4 акти щодо органічного землеробства; 23 – щодо стандартів торгівлі живими тваринами та продуктами

тваринництва; один акт стосується генетично модифікованих зернових культур [12, с. 191]. Розробка та впровадження дієвого правового регулювання органічного виробництва здатні стимулювати розвиток сталого аграрного сектору, забезпечувати продовольчу безпеку країни та сприяти інтеграції України до європейського економічного простору.

Висновки. Аналіз правового регулювання органічного виробництва в Україні вказує на суттєвий потенціал для зростання цієї галузі. Водночас він виявляє низку проблем, серед яких несистемна структура законодавства та недостатнє узгодження з європейськими стандартами. Відсутність єдиної системи контролю і реєстру сертифікованих виробників породжує ризики споживчої недовіри й обмежує конкурентоспроможність української продукції на міжнародному ринку.

Для успішного впровадження органічного виробництва необхідно здійснити комплексну модернізацію законодавства. Це включає створення ефективнішої системи сертифікації, запровадження механізмів забезпечення якості та фінансової підтримки виробників. Гармонізація українських нормативів із європейськими нормами дозволить забезпечити прозоре та стабільне правове середовище, сприяючи розвитку сталого аграрного сектору та зміцненню продовольчої безпеки країни. Подальший розвиток органічного виробництва залежить не лише від вдосконалення законодавства, але й від реалізації практичних заходів. Вдосконалення механізмів правового регулювання, гарантування дотримання стандартів і надання державної підтримки створюють передумови для інтеграції України у європейський ринок органічної продукції та сприяють досягненню стійкого економічного прогресу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Файчук О., Зварун Б. Напрями адаптації вітчизняного законодавства у сфері регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог ЄС. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. Т. 1, № 15. С. 59–73. <https://doi.org/10.32750/2025-0106>.
2. Сухацький Р. Особливості правового регулювання органічного виробництва в ЄС. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 33. С. 30–33. <https://orcid.org/0000-0002-6540-1839>.
3. Junimed health and organic group. URL: <http://junimed.ua/organichnij-internacional-i-ievrolistok>.
4. Новак Н. Міжнародно-правові стандарти у сфері виробництва та обігу органічної продукції. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 321–324. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.12.56>.
5. Європейський Зелений Курс. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>.
6. Європейський зелений курс і кліматична політика України: аналіт. доп.; за заг. ред. А.Ю. Сменковського. Київ: НІСД, 2022. 95 с.
7. Головний сайт для агрономів. Superagronom.com. URL: <https://superagronom.com/news/21435-v-ukrayini-na-26-skorotilasya-kilkist-zemel-zaynyatih-pid-organichne-virobnitstvo>.
8. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Bondar O. Legal issues of development of organic farming in Ukraine. *Juridical Tribune*. 2019. Volum 9. Special Issue. P. 15–28. <https://doi.org/10.17081/just.27.41.5404>.
9. EU4Business в Україні. URL: <https://eu4business.org.ua/news/lack-of-regulation-hampers-growth-of-organic-market-in-ukraine>.
10. Ігнатенко І. В. Перспективи розвитку органічного сільського господарства України у процесі інтеграції до Європейського Союзу. *Правова позиція*. 2021. № 3. С. 70–74. <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-3.13>.
11. Малохліб О. С. Нормативне забезпечення рецепції міжнародних стандартів ведення органічного виробництва у чинне національне законодавство. *Law and Society*. 2022. № 6. P. 137–144. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.21>.
12. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Bondar O. Legal provision of food security and rational land use in organic production in Ukraine in the context of European integration: monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022, 250 p. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-214-2>.
13. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Danilik D., Chyryk A. Development of the organic production in Ukraine: problems and perspectives. *Revista de Ciências Agroveterinárias*. 2022. Vol. 21. № 3. P. 324–338. <https://doi.org/10.5965/223811712132022324>.